

Zuid-Holland	Houtkaden:	Voorne's Duin, Oostvoorne
	Houtkaden bij Bodegraven	Westhoofdvallei, N. van Ouddorp
	Potterskade bij Woerden	Goeree: Kwade Hoek
	Gouderakse landscheiding bij Gouda	
	Bergvlietkade en	
	Visseriskade bij Vlist	
	Veenputten en geriefbosjes in agrarisch gebied	
	Lekoevers	
	Getijdengrienden langs de Oude Maas	
	Landgoederen en bossen omgeving Den Haag	
Noord-Brabant		Kampina O. van Bortel
		Oisterwijkse bossen en vennen
		De Moeren bij Zundert
		Lange Maten en Wallensteyn bij Zundert
Limburg		De Krang, ZO van Weert
		Gerendal e.o. en Schaesberg
		bij Valkenburg

Natuurmonumenten is in principe geïnteresseerd in gegevens van al haar terreinen. De volledige lijst is ter inzage bij de commissie.

Elisabeth Jansen en Jan Schreurs

BOEKBESPREKINGEN

KUYPER, THOMAS W. *A REVISION OF THE GENUS INOCYBE IN EUROPE. I SUBGENUS INOSPERMA AND THE SMOOTH-SPORED SPECIES OF SUBGENUS INOCYBE.*

Proefschrift. Rijksherbarium Leiden, december 1986. 247 pp. Prijs f 100.--, te bestellen bij Rijksherbarium, Schelpenkade 6, 2300 RA Leiden.

Dit proefschrift is tevens uitgegeven als Suppl. 3 van *Persoonia*.

Wie zich wel eens met de vezelkoppen heeft beziggehouden en in de literatuur erover heeft rondgedwaald, beseft hoe noodzakelijk deze revisie was. We mogen Thom dan ook heel dankbaar zijn, dat hij dit op zo'n grondige manier heeft gedaan en zoveel tijd en energie hieraan gewijd heeft. Als geslacht zijn de *Inocybe*'s vrij gemakkelijk te herkennen, maar het komen tot een bevredigende soortbepaling was vaak een moeizame, tijdrovende bezigheid.

Hoewel deze dissertatie niet geschreven is voor amateur-mycologen, geloof en hoop ik dat toch velen dit boek zullen gebruiken. Aan de hand van de determinatietabellen en uitvoerige beschrijvingen van de soorten zullen zij zeker gemakkelijker tot een goede naamgeving van hun vondsten komen. Bovendien worden zij nog geholpen door de duidelijke tekeningen van de belangrijkste microscopische kenmerken: de cystiden en de sporen (sporen x1500, cystiden x1000). Het zou nog mooier zijn geweest wanneer ook nog schetsen van de uiterlijke vormen waren toegevoegd.

De dissertatie behandelt de gladsporige Vezelkoppen van het subgenus *Inocybe* (met pleurocystiden) en van het subgenus *Inosperma* (Kühner 1980 = *Rimosae* Kühner 1953), met alleen cheilocystiden. Niet behandeld zijn de knobbelsporigen en de groep van *I. dulcamara*, door Thom in een nieuw beschreven subgenus *Mallocybe* ondergebracht.

Het boek bestaat uit twee delen:

A. het algemene deel. In dit gedeelte wordt in hoofdstuk II een overzicht gegeven van de verschillende macro- en microkenmerken van de Vezelkoppen. Een zeer belangrijk onderdeel in dit hoofdstuk vormt de paragraaf over de ontogenie, de wordingsgeschiedenis van een vruchtlichaam vooral in het primordiale stadium, die belangrijke gegevens oplevert voor de taxonomie van de *Inocybe*'s. Hoofdstuk III behandelt de oecologie en de verspreiding en in hoofdstuk IV is een poging gedaan de ontwikkeling van de *Inocybe*'s in de loop der tijden - de evolutie - te reconstrueren. Aan de hand van een beperkt aantal soorten zijn afstamingsschema's (cladogrammen) opgesteld.

Dr. A.F.M. Reijnders heeft veel onderzoek gedaan naar de ontogenie bij paddestoelen en door zijn publicaties hierover verwierf hij internationale bekendheid. Hij was dus zeer geïnteresseerd in deze dissertatie, die hij een model van een taxonomische monografie noemde. Reijnders onderzocht o.a. de knobbelsporige *Inocybe*'s en ontdekte hoe het mogelijk was dat de ene groep geen of nauwelijks cystiden op de steel heeft, terwijl bij een andere groep deze op vrijwel de hele steel voorkwamen. Als het velum universele zich begint te ontwikkelen kan het van de hoedrand naar de steel lopen en daar een cortina vormen en verder de hele steel bedekken. Maar het velum universele kan ook naar de steelbasis lopen zonder de steel te raken. De caulocystiden ontstaan onder invloed van factoren die ook het hymenium doen ontstaan en vormen als het ware een onderdeel van dit hymenium en zou het caulo-hymenium genoemd kunnen worden. Waar het velum de steel bekleedt - in het geval van een cortina - kunnen er geen caulocystiden ontstaan, terwijl dit, wanneer het velum de steel vrij laat, wel kan. Kühner noemde de eerste groep de *Cortinatae* en de tweede de *Marginatae*. Deze laatste naam slaat op de gerande knol, die bij de knobbelsporigen meestal aanwezig is bij een geheel met cystiden beklede steel. Thom past deze indeling ook toe op de gladsporigen uit het subgenus *Inocybe*, hoewel de gerande knol in een volwassen stadium daar meestal niet te zien is.

Hoe het komt dat het velum universele zich verschillend kan gedragen, wordt op p. 5 uitgelegd.

Uit een brief die Reijnders mij schreef, naar aanleiding van een gesprek dat wij hadden over deze dissertatie, mag ik voor Coolia het een en ander citeren:

"Wat het algemene gedeelte betreft, dit munt m.i. uit door veelzijdigheid, terwijl de auteur de betreffende literatuur heel grondig heeft bestudeerd. Dit geldt - dunkt me - evenzeer voor zijn opmerkingen over de oecologie (mycorrhiza), de phylogenie (cladistische analyse, jammer dat hij hierbij de vele, voor menigeen zo onbegrijpelijke termen niet even verklaart) en de ontogenie. Wat deze laatste betreft, ... blijkt dat hij bepaalde resultaten van mijn onderzoek nauwkeurig heeft geïnterpreteerd".

Kritiek heeft Dr. Reijnders op het gebruik van de termen "exospores" en "endospores" op p. 15, omdat hij het met de daar besproken theorie van Cléménçon niet eens is. Zijn bezwaar is dat de termen endosporium en exosporium (niet "ecto") ook gebruikt worden voor zeer bepaalde lagen van de

sporewand. Hier zouden de termen exospore en endospore (iets anders dan "-ium") beter vermeden kunnen worden om geen verwarring te stichten.

Hij was wel enigszins verbaasd dat er zo weinig taxonomische waarde kan worden gehecht aan de hoedhuidstructuur, "macroscopisch lijkt deze zo karakteristiek en verschillend, dat het genus daaraan zijn naam ontleend heeft". Op p. 2 van de dissertatie wordt dit echter uitgelegd onder "Pileus". In de sleutel tot de secties van het subgenus *Inosperma* op p. 34 is er wel aandacht aan besteed. Wat de opmerking van Reijnders over het ontbreken van een verklarende woordenlijst betreft, daar sluit ik mij zeker bij aan. In dit vakjargon voelde ik me ook niet thuis. Van de schaarse drukfouten die ik toevallig tegenkwam vermeld ik alleen die op p. 2, onder Pileus, 5e regel van boven: see p. 15, wat moet zijn: see p. 5.

B. het speciale deel. Dit gedeelte beslaat het grootste deel van het boek (217 bladzijden). Het bevat determinatietabellen naar voornamelijk microscopische eigenschappen en uitvoerige beschrijvingen met duidelijke tekeningen van sporen (1500x) en cystiden (1000x). Verder is er een z.g. synoptische sleutel waarin ook met macroscopische kenmerken kan worden gewerkt en verder een gedocumenteerde lijst van niet-geaccepteerde of dubieuze soorten.

Voordat deze dissertatie tot stand kwam, determineerden we meestal met de Flore analytique des Champignons supérieurs van Kühner & Romagnesi (1953). Daarin worden 60 soorten (68 taxa) beschreven, verdeeld over 3 subgenera:

- A. gladsporigen zonder pleurocystiden, verdeeld over 3 groepen: *Dulcamarae*, *Rimosae* en *Cervicolores*, op macroscopische gegevens;
- B. gladsporigen met pleurocystiden, verdeeld over 8 groepen naar macroscopische kenmerken;
- C. knobbelsporigen, verdeeld in 2 groepen naar macroscopische kenmerken: *Cortinatae* en *Marginatae*.

Hieruit blijkt dat Kühner in 1953 bij de onderverdeling van de subgenera van macroscopische gegevens gebruik maakte. Uit de studie voor de dissertatie bleek dat macroscopische kenmerken vrij variabel zijn. Door verschillen in standplaats, weersomstandigheden en leeftijd kan het uiterlijk van een paddestoel sterk veranderen. De microscopische kenmerken daarentegen bleken veel constanter te zijn en daarom beter bruikbaar voor een goede determinatie. Om een goed overzicht te krijgen van zowel macroscopische als microscopische eigenschappen van Vezelkoppen en van de namen die in de loop van de tijd aan soorten uit dit geslacht in binnen- en buitenland zijn gegeven, moest heel wat werk verzet worden. Daartoe werden reizen ondernomen naar Midden- en West-Europa, moest veel literatuur worden bestudeerd en gedroogd materiaal uit herbaria bekeken worden. Heel belangrijk was ook het nauwkeurig onderzoek van vers materiaal, veel zelf verzameld of door anderen toegestuurd. In totaal bleken er 479 namen beschikbaar te zijn. Aan de hand van de literatuur werden 273 namen bestudeerd en 206 zgn. typecollecties bekeken. Hierbij moest worden gekeken of de naam die aan een collectie was gegeven in overeenstemming was met de kenmerken van het gedroogde materiaal. Van de ontdekkingen hierbij zou wel veel te vertellen zijn. Met het op deze manier verkregen inzicht kon aan de revisie van het geslacht *Inocybe* worden begonnen. Door gebrek aan tijd moesten de knobbelsporigen en de *Dulcamarae* onbesproken blijven. Voor de laatste groep werd wel een nieuw ondergeslacht geschapen: *Malloocybe*. De microscopische eigenschappen van deze groep bleken zo duidelijk verschillend te zijn van de andere secties, dat het nodig bleek deze in een apart subgenus te plaatsen. De knobbelsporigen blijven in afwachting van verdere studie voorlopig in het subgenus *Inocybe*.

Uit het grote aantal beschikbare namen blijkt wel dat soorten meer dan één keer beschreven zijn. Tenslotte werden 93 soorten geaccepteerd, sommige werden gesplitst in variëteiten of vormen, zodat het

aantal taxa 112 werd. Tien soorten en zes variëteiten werden nieuw beschreven. Door een ruimer soortconcept konden sommige soorten worden samengevoegd. Alle soorten werden van de, volgens de nu geldende nomenclatuurregels, correcte wetenschappelijke naam voorzien. Dit betekent dat er nogal wat oude, vertrouwde namen als b.v. *I. fastigiata*, *I. obscura* en *I. gausapata* verdwenen zijn, en dit is wel even wennen. Gelukkig is aan het begin van elke beschrijving een groot aantal synoniemen opgegeven, zodat op die manier kan worden nagegaan onder welke naam wij de soort eerder hebben gekend.

Van de 93 soorten behoren er 16 tot het subgenus *Inosperma* met de secties *Cervicolores* en *Rimosae* (de naam *Inosperma* werd door Kühner in 1980 aan dit subgenus gegeven, maar bij hem behoren de *Dulcamariae* = *Malloeybe* Kuyp. er ook bij). Het grootste aantal behandelde soorten (77) behoort tot het subgenus *Inocybe*. Dit zijn de gladsporigen met dikwandige pleurocystiden met kristallen, terwijl de soorten uit het subgenus *Inosperma* alleen dunwandige cheilocystiden hebben. Het subgenus *Inocybe* is onderverdeeld in de supersecties *Cortinatae* (53 soorten) en *Marginatae* (40 soorten). Als je gewend was aan de kleine, overzichtelijke groepen van Kühner, kijk je wel even vreemd tegen deze lange lijsten aan. Voordat het proefschrift uitkwam, hadden we al enige tijd met de losse tabellen gewerkt. We dachten er wel redelijk mee uit te komen, al miste je wel de beschrijvingen om je keuze te controleren. Nu we de beschrijvingen wel hebben meen ik zeker dat we met veel plezier met dit boek zullen kunnen werken. Gelukkig zijn er bij elke beschreven soort plaatwerken uit de literatuur vermeld, waarin deze soort is afgebeeld. Hierdoor kan het ontbreken van tekeningen van de uiterlijke vorm enigszins worden gecompenseerd. Maar b.v. een lengtedoorsnede van een paddestoel ontbreekt vrijwel altijd bij een plaat.

De oecologische- en verspreidingsgegevens evenals de data en vindplaatsen van de onderzochte collecties die - compleet met de naam van de vinder - bij elke beschrijving aan het slot zijn vermeld, geven een goed beeld van waar en wanneer een soort meestal is te vinden. Wat de verspreiding in Nederland betreft: van de 93 beschreven soorten komen er 63 (74 taxa) in Nederland voor. Hiervan zijn tot nu toe 31 soorten in de IJsselmeerpolders geregistreerd.

Onze slotconclusie over de inhoud van dit boek kan niet anders zijn dan één van grote waardering over de uitgebreidheid en het boeiende van de behandelde stof. We zullen deze gids zeker vaak ter hand nemen bij het zoeken naar een naam bij de vele vondsten van Vezelkoppen, die we vooral op de kalkrijke grond in de IJsselmeerpolders zo veelvuldig tegenkomen. Het zijn juist de gladsporige soorten uit het subgenus *Inocybe* die daar zo talrijk zijn. Dien Tjallingii-Beukers.